

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 04.03.2022

*Kabul Tarihi / Accepted: 18.03.2022

*Atf Bilgisi: Deniz, B.; Aydın, Ö. (2022). “Döşemealtı Halıları Hars Akademi”. 5, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, 44-79.

*Citation: Deniz, B.; Aydın, Ö. (2022). “Döşemealtı Carpets. Hars Akademi”. 5, Aydın Uğurlu and Traditional Arts Special Issue, 44-79.

DÖŞEMEALTI HALILARI

*Bekir DENİZ** *Öznur AYDIN**

Öz

Döşemealtı Antalya'nın kuzeyinde Toros Dağları'nın eteklerinde 23 köyden meydana gelen geniş bir alandır. Döşemealtı halıları Kovanlık, Aşağıoba, Killik, Ekşili, Karataş, Karaveliler'dir. Bu köylerde son 30 yıldır halı dokunmamasına rağmen günümüze kadar ulaşan koleksiyonerlerde en güzel örneklerini görebildiğimiz dokuma merkezleridir.

Döşemealtı halılarının atkı ve çözgü iplikleri yündür. Istar ya da ip ağacı denilen dik ve yarı yatık tezgâhlarda dokunur, 30 x 30, 30x 40, 40x50 kalitelerindeki Döşemealtı halılarının boyutları seccade, taban halısı, yollukla, çeyrek halı şeklindedir. Halelli, toplu, yıldızlı, kocasulu, dallı, akrepli, ambarlı, albaysuyu, deve ve terazi toplu motifleri en tanınan örnekleridir.

Döşemealtı halılarının tarihsel süreç içinde yöredeki en güzel örneklerini Antalya Müzesi dahil ülkemizin diğer müzelerinde de teşhir edilmektedir. Özel koleksiyonerlerin ve Kaleiçi'ndeki halı mağazalarında tespit edilen örneklerine yer verilerek halıların teknik, hammadde, renk ve motif adları açıklanarak tanıtımı yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halı, Döşemealtı, Kovanlık, Halelli halı.

* Prof. Dr. Ardahan Üniversitesi'nde görevli iken 2021 yılında kaybettiğimiz hocamıza ithafen.

* Dr. Öğretim Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, GSF Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Antalya.
Oznuraydin69@gmail.com / ORCID: 0000-0002-1481-7738.

DÖŞEMEALTI CARPETS

Abstract

Döşemealtı is a large district which consists of 23 villages at the skirts of the Taurus Mountains in north Antalya. Dosemealtı rugs are Kovanlık, Aşağıoba, Killik, Ekşili, Karataş, Karaveliler. Although there is no carpets being made for the last 30 years, those are the carpet manufacturing centers where the best examples of carpets are made and reached out today.

Döşemealtı carpets are made of wool and they are being made on either warp-weighted or vertical weaving looms which are called workbench or weave loom. 30x30, 30x40, 40x50 are the most common dimensions of carpets in the sizes of prayer rugs, floor carpets, runners, quarter carpets.

Commonly used motifs are Halelli, toplu, yıldızlı, kocasulu, dallı, akrepli, ambarlı, albaysuyu, deve ve terazi toplu motifs. In the historical process of Döşemealtı carpets, the most beautiful examples of the region are exhibited in other museums of our country, especially in Antalya Museum. In these museums, the examples of the private collectors and the carpet shops in Kaleiçi were identified and the carpets were promoted by explaining the technical, raw material, color and motif names.

Keywords: Carpet, Döşemealtı, Kovanlık, Halelli carpet.

Giriş

Döşemealtı, Antalya'nın kuzeyinde Toros Dağlarının eteğinde 23 köyden meydana gelen geniş bir alandır (Deniz; Aydın, 2010: 425). Ankara-Antalya yolu istikametinde "Döşeme Boğazı" yolundan inerken Antik Demir kapıdaki Karasakal Sarnıcının sağ kolunda yer almaktadır. Düldül kayasının Sulu Obruk sırtları, düzlüğün güneyini, soldaki Çağıl sırtları ise kuzeyinin görülmesini engeller. İlk bakışta Ekşili, Ilıca, Kevşirler, Kızıllı, Dereli, Karataş, Kovanlık köyleri boğazın en yakınındadır.

"Döşemealtı" ismini, Kovanlık Köyü'nün 2, 5-3 km. kuzeydoğusunda, ovanın bittiği Toros Dağlarının ilk yükseltilerinin başladığı, Roma döneminde döşeme taşlarla yapılan 2, 5-3 metre genişliği bir yoldan almaktadır: Antik Dönemde adı geçen kalıntıların içinden geçerek Döşeme Boğazı adı verilen boğazı aşarak şimdiki Dağ Nahiyesi yakınlarına ulaşılır. Bu yol Antik dönemlerde Pamfilya Bölgesi ve Pisidia Bölgesini birbirine bağlayan yol idi. Bu döşeme taşı yolun altında kalan köylere yöre halkı tarafından döşemenin altında kalan köyler denilmiş ve zaman içerisinde bugünkü ismi olan "Döşemealtı" ismi kabul edilir hale gelmiştir (Atılğan, 2012: 267-268).

"Döşemealtı Köyleri" ismi başlangıçta Kovanlık, Ilıca, Camili, Ekşili, Karaveliler, Killik, Kızıllı, Karataş, Dereli, Selimiye, Bıyıklı (karadon) ve Kevşirler köylerinin yerleştiği bölgeye verilen addır. Bu köyler binlerce yıl öncesinden bu yana anılan köyleri Batı Anadolu Bölgesi'ne bağlayan, daha yakın dönemde de halkın Döşemealtı köylerinin kuzeybatı yaylalarına ulaştıran Antik dönemden kalma "taş döşeli yolun" düzlüğe indiği yerde kurulmuşlardır (Ercenk, 2012: 55). Köylerden her biri Antalya'ya yaklaşık 20 km. uzaklıktadır.

Fotoğraf 1: Döşemealtı ve Köylerinin Konumu (Döşeme Altı Haritası 2019)

Antalya civarında “Teke, Karakoyunlu”, Gazipaşa ve çevresinde “Bahşiş ve Sarıkeçili”, Korkuteli yöresinde Söbüce Yaylası ile Antalya’nın kuzeyinde yer alan Döşemealtı düzlüğünde “Karakoyunlu ve Yeni Osmanlı yörükleri” yaşamaktadır. Ayrıca, çevrede konar-göçer halde yaşayan, yukarıda saydığımız Yörük gruplarına bağlı “Töngüşlü, Çoşlu, Saçıkarcılı, Eski Yörük, Hacı Hamzalı, Hacı Mehmetli, Çakallar, Ötkünlü, Karaevli, Karahacılı, Sarıhacılı, Karatekeli, Hacı Babalar yörükleri” bulunmaktadır. Tüm bu yörük gruplarının kendilerine özgü halı ve düz dokuma yaygı gelenekleri mevcuttur.

Antalya ve çevresi tarihte “Teke-eli” adıyla tanınır: “Teke-eli” veya “Teke-ili”, Anadolu’nun güneyinde Antalya, Finike, Kaş, Kalkanlı, Milli, Gömbe, Elmalı, Korkud-ili (Korkuteli) ve Karahisar (Serik) ile Antalya ve Alanya arasındaki sahil bölgesinin adıdır. Adı geçen bölge XIV. yy.’dan itibaren “Teke-eli” (Teke yurdu) adıyla anılmaya başlamıştır. Selçuklu ve Beylikler döneminde bazı kaynaklarda “Teke” veya “Teke-ili” adıyla bir bölge adının zikredilmediği ifade edilmekteyse de aynı tarihi kaynaklarda bölgeye XIII. yy’dan itibaren Üç-ok’ların teşkil ettiği Türkmen boyları yerleşmişti. Ayrıca, Hamid-oğulları Türkmenleri, İğdir Yörükleri(Türkmen), Teke Karahisarı’nda İsalu, Mentеше, Gögez, Bayındır, Kara-Koyunlu, İmre-oğlu Cemaatleri, Antalya yöresinde Saruhan-oğlu, Kızılcı-Keçülü Kaş-Kaledost’ta, Bozdoğan, Ozanlar ve Oğuzhanlu ve Milli’de Bayat Cemaatleri yaşıyordu (Aktan,

1996: 1-23; Altınay, 1930; Arıkan, 1988: 20-22; Halaçoğlu, 1991; Orhonlu, 1987; Seyirci, 1995 a: 40-43; 1996: 49-51; Sümer, 1972: 140, 153, 170, 176, 191, 208, 209, 344; Tekindağ, 1971: 123-128; Türkay, 2001).

Döşemealtı Düzlüğünde yedi köye yerleşen "Yeni Osmanlı Yörükleri" 1945'lere kadar konar-göçer halde yaşarken anılan yıllardan sonra tarıma yönelmeleriyle birlikte yaşayış biçimleri yarı göçerliliğe dönüşmüştür. 1955'lerden sonra ise Döşeme Ovası'na sulu ve pamuk ziraatının girmesiyle koyun, ağırlıklı at, keçi, sığır ve deve besleyen Yeni Osmanlı Yörükleri hayvancılıktan birkaç yıl içinde vazgeçmiş ve kendi deyimleriyle "toprak insanı" olmuşlardır. Günümüzde yaz aylarında Antalya'nın sıcakından uzaklaşarak yaylaya çıkmakta ve eski göç geleneğini devam ettirmektedirler (Seyirci, 1991: 74).

Tarihi bilgiler ve Döşemealtı Yörükü olduğunu ifade eden yaşlıların anlattıklarına göre, "XVII. Yüzyıl sonlarında Konya üzerinden Antalya topraklarına geldikleri" anlaşılmaktadır. Kendi aralarında anlattıkları hikâyeye göre, "Döşemealtı'na kalabalık bir grup halinde yedi grup çadır kurulmuştur. Bunu gören eski Yörük aşiretleri birbirlerine "bu gelenler kim?" diye sorarlar ve kendi aralarında "Yeni Osmanlı" diye ifade ederler. Böylece yaşadıkları bölgeye yeni gelenlere bu ad verilirken daha sonraki yıllarda hepsine birden "Yeni Osmanlı Yörükü" adı verildiği ifade edilmiştir (Seyirci, 1991: 75). Yeni Osmanlı Yörükleri Antalya civarında yaşayan Yörük aşiretleri arasında Osmanlı devletine en çok asker ve at veren aşirettirler. Başlangıçta yedi grup çadır halinde yaşadıklarını söyleyen Yeni Osmanlılar Döşeme Düzlüğü'nde Odabaşı, Kömürcüler, Duacı, Başköy, Çıplak, Topallı ve Kirişçiler köylerini kurarlar. Bugün Antalya Etiler Mahallesi ve Aşağı Oba Köyü'nün çoğunluğu Yeni Osmanlı, Kızıllı, Kevgırler, Ekşili, Aşağı Oba, Dereli, Kovanlık Köylerinde ise az sayıda Yeni Osmanlı yörüngünden aileler yaşamaktadır. Yeni Osmanlılar konar-göçer yaşamaları nedeniyle yaylaya çıkıp, hayvancılık yapıyorlardı. Halen Söbüce Yaylası'na koyunları ile birlikte çıkan, araştırmanın yapıldığı 1990'lı yıllarda 80 yaşın üstünde olan ama günümüzde yaşamayan Hatice Köken; "babasının 1927'lerde 40 köşekli deve, 30 buzağı ve 80 kısrağının bulunduğu ve koyun ve keçinin sayısını da bilmediklerini" ifade etmiştir (Seyirci, 1991: 76).

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sırasında Yunanistan'dan gelen göçmenler Selimiye (karadon), Karataş ve Dereli köylerine yerleştirilmiştir. Döşemealtı'ndaki bu üç göçmen köyünde yaşayan halkın atalarının Lozan Antlaşması sırasında geldikleri yönündedir. Oysa Yunanistan'dan göç Lozan'dan 45 yıl önce 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı sırasında gerçekleşmiştir.

Kurtuluş Savaşı sonrasında Lozan antlaşmasının mübadele hükümleri gereği, Yunanistan'da Batı Trakya dışında yaşayan Türkler ile Türkiye'de: İstanbul dışındaki Rumların değişimi gerçekleştirilmiştir. 1923-24 yılları arasında 1500 hanede yaklaşık beş bin dolayında göçmen getirilerek Döşemealtı'na yerleştirilmiştir. Döşemealtı bölgesindeki idari yapı köy öbekleri bağlamında yeniden düzenlenmiştir. Yeniköy; Döşemealtı'nın bucak merkezliğini yapmış, evlerin bazılarında da yörük iskânı verilmiştir. 50 eve Korkuteli kuzey

batısındaki Kızılcadağı yaylak olarak kullanılan Karahacılı, Piyadin ve Bahçeyakalılar iskân edilirken, aynı yıllarda Yeniköy'de yaptırılan evlere 54 hane Kıbrıs göçmeni yerleştirilerek, 1952-53 yılları arasında Bulgaristan'da gerçekleşen göç sonunda 8-10 hane Yeniköy, Kızıllı, Kovanlık köylerine iskân ettirilmiştir (Ercenk, 2012: 29-30).

Döşemealtı bölgesinde varlıklarını hala sürdüren Yeni Osmanlı, Karakoyunlu ve Karamanlı Yörükleri yaşamaktadır. Aynı zamanda Sarıkeçeli, Töngüşlü, Kara Tekeli, Horzum, Saçıkaraklı ve Karahacılı Yörükleri de bir zamanlar bu bölgede az da olsa yaşamışlardır (Ercenk, 2012: 63). Yeni Osmanlı, Karakoyunlu ve Karamanlı Yörükleri yaz aylarında Korkuteli'nin üzerindeki Söbüce Yaylasına çıkarken, bir kısmı da Burdur'un Tefenni ve Karamanlı yakınlarındaki Eşeler Dağı yakınlarına göç ederler (Seyirci, 1991: 5).

17 Aralık 1977 yılında "Döşemealtı" ismi ile belde haline getirilen bu yerleşim merkezinin 2008 yılının ikinci yarısında 5747 sayılı kanunla, ilçe statüsüne kavuşturulmuştur. Antalya'nın on dokuz ilçesinden birisidir (Döşeme Altı Tarihiçesi, 2014).

Ayrıca yazımızda; belirtilen "köy" ifadelerinin tamamı günümüzde "mahalle" yada "kırsal mahalle" olarak değiştirilmiştir (Resmi Gazete, 2021). Bu ifadeler, yazımızda; anlam bütünlüğünün bozulmaması için "köy" olarak bırakılmıştır.

Döşemealtı halıcılığı iyi tanınmakla birlikte fazla yayın yoktur. Bilinenler de makale halindedir (Aldoğan, 1981: 16-26; Deniz; Aydın, 2010: 429-435; Seyirci, 1988: 18-22; 1989: 82-84; 1992-1994: 403-411; 1995b: 36-39). Konuyu kapsamlı bir şekilde yeniden ele almak ve bilim dünyasına tanıtmak istedik.

Döşemealtı Halıcılığının Tarihiçesi

Bugün Antalya, Serik, Manavgat civarında ve Anamas Yaylaları'nda, Toros Dağları'nın Akdeniz'e dönük eteklerinde, Döşemealtı diye de bilinen Döşeme Ovası'nda yaşayan Karakoyunlu Yörükleri tarafından dokunan halılara "Döşemealtı halıları" denir. Bu halılara halk arasında Kovanlık Halıları da denilmektedir.

Döşemealtı halıları, yaşlı dokuyucuların verdiği bilgilere göre "Yaklaşık 300 yıl önce Kovanlık Köyü'ne yerleşen" insanlar tarafından dokunmaktaydı. Bu gelenek, 1960 yıllarına kadar sadece Kovanlık, Aşağı Oba ve Killik Köylerinde oturan Karakoyunlu yörükleri tarafından dokunmakta ve Kovanlık halısı adıyla tanınmaktaydı. Bu tarihlerden sonra, o dönemlerde halıcılığın gelir kaynağı haline dönüşmesiyle birlikte, her yerde dokunmaya başlamıştır.

Kovanlık Köyü'nde 1987 yılında halının çok satılması, para getirmesi nedeniyle bir halı kooperatifi kurulmuştur. Kooperatif Adana'da Karatepe Kooperatifi başkanı Sayın Ali Cefre'den temin edilmişti. Kovanlık Köyü Tarımsal Kalkınma Projesi bünyesinde 7 köylü tarafından 380 m²'lik bir binada faaliyetlerine başlayan kooperatif binasında dokuma atölyeleri, boya atölyeleri ve toplanan yünlerin konulduğu depolar yer almaktaydı. Toplanan

yünler boya atölyelerinde boyanarak köydeki küçük ölçekli üreticilere dağıtılıyordu. Bu halılar Antalya'ya gönderilirken Antik yolda, Döşeme Ağzı'ndan götürüldüğü için ve halı tüccarlarının satış gayesinden dolayı halılara Döşemealtı halıları denmiştir.

Kovanlık halılarının ilk örnekleri 36x40 kalitedir. Bununla birlikte günümüzde 28x32 kalitesinde dokunmaktadır. Köyde 2000'li yıllara kadar dokumacılık yaygın bir şekilde yapılmıştır. Halkın tabiriyle, "bu tarihten itibaren satış yapılmadığından dokuma tezgâhları teker teker kaldırılmıştır".

Kovanlık halılarının günümüzde bitme noktasına gelmesinin nedeni dokuyucuların çoğunluğunun turizm işinde çalışması ve halılarının gelenek özelliklerinin bozulmasıdır. Eskiden halılarda bitkilerden ve doğal malzemelerden elde edilen boyalar bugün kimyasal boyalara dönüşmüştür. Öte yandan, satış gayesiyle halıların eskitmeye çalışılması, halılara doğal olmayan abrajlıklar verilmesidir. Bu aşamalardan geçen halıların kalitelerinin iyice düşerek sağlamlığını da kaybetmesi halıların değerini kaybetmesini sağlamaktadır.

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı Sanayi ve Turizm sektörlerinde rekabetçiliğin artırılması mali destek programı çerçevesinde 18.03.2011 tarihinde TR61/10/KAMU/01-66 referans numarasıyla Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme ve Araştırma Merkezi tarafından Gelenekten Geleceğe Döşemealtı Projesi kapsamında yörede halıcılık yeniden canlandırılmak istenmiştir.

Projede, Antalya Döşemealtı ilçesinde sürdürülen gelenekli halı dokumacılığının tüm özellikleri ile korunması ulusal ve uluslararası alanda ekonomik ve turistik değer olarak tanıtılması ve bölgede iş gücü piyasası dışında kalan kadınların halı dokumacılığını meslek olarak benimsemesi için bölgesel aktörlerin iş birliği içinde hareket etmeleri ve bu amaçlar için sürdürülebilir yapılar kurulması amaçlanmaktaydı. Öte yandan, Döşemealtı ilçesi ve ilçeye bağlı köylerde sürdürülen el halıcılığı faaliyetlerinden elde edilen ekonomik katma değer artırılması için halıcılıkla ilgili araştırma ve eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, Döşemealtı halıcılığının ulusal ve uluslararası platformlarda ekonomik ve turistik değer olarak tanıtılmasını hedeflemektedir.

Bu şekilde el dokuma halıcılığı faaliyetlerinin gelir üretme potansiyellerinin artırılması, dokuma halıcılığının ve halıcılıkla ilgili yerel kültürün korunması, tanıtılması ve bölgede dokumacılıkla uğraşan kadınların emekleri karşılığı gelir elde edebilmeleri için ortak bir alt yapı ve iş birliği kurulması planlanmıştır.

Bu hedeflerin yanında Kovanlık Köyü'nde bulunan eski süt ürünleri kooperatifi binası, Batı Kalkınma Ajansı (BAKA) ve Antalya İl Özel İdaresinin katkıları ile gerekli iç düzenlemeler yapılarak Türkiye Cumhuriyeti Akdeniz Üniversitesi Kovanlık Köyü Döşemealtı Halı-Kilim, El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne dönüştürülmüştür. Döşemealtı halılarının özellikleri uzmanları tarafından değerlendirilen ve bir kültürel birikim sonrasında üretilen bu halıların hak ettiği değeri bulması hedeflenmiştir. Bu süreçte Döşemealtı halılarının iyi ve yeni

örnekleri tespit edilerek envanterleri çıkarılmış, seçilen en iyi örneklerin dokutularak merkezde sertifikalanması ve merkezin logosuyla tanıtılması planlanmıştır.

Merkez, Kovanlık Köyü'nde 5 Temmuz 2012 tarihinde açılmamıştır. 13 Temmuz 2012 itibarıyla eğitime başlanmıştır. Merkezin kurulmasının ardından öncelikli hedef köylerdeki kadınların eğitici olarak eğitilmesi planlanmıştır. Eğitim ve imalat faaliyetlerine 22 kadın katılmıştır. Eğitim çalışmalarına katılan tüm katılımcılara sertifika verilmiştir (Deniz; Aydın, 2010: 38-41).

Döşemealtı Halılarının Teknik Özellikleri

Döşemealtı halılarının ham maddesi yündür. Yün kirmen ile iplik haline getirilir. Eski halılarda kırmızı, mavi, lacivert, yeşil ve beyaz, günümüz örneklerinde ise al (kırmızı), bordo, yeşil, siyah, koyu ve açık mavi ve sarı renkler hâkimdir.

Halk arasında motife "yanış" denir. Motifleri birbirinden ayıran ince ve geniş sular yer alır. Halının çevresi İnce su ve geniş su ile çevrilir. İnce kenar sular "bıçaklı su, tutmaç suyu ve deve yanışlarıyla" süslenir. Geniş kenar suyuna "goca su" denir. Bu bölüm "koçboynuzu, eli belinde ve akrep" motifleriyle bezenir. Halk arasında bu motiflerin hepsine birden "goca su" adı verilir. Yörede göbeğe "top" denir. Halılarda genellikle köşe bölümü de yer alır. Halk arasında köşe bölümüne "yelek" adı verilir. Yelek "heybe suyu" denilen geometrik desenlerle süslenir.

Döşemealtı halıları halk arasında "ıstar" ya da "ip ağacı" denilen, dik ve yarı yatık tezgâhlarda dokunur. Kullanış yerleri halının şekline göre değişir. Halılar Türk düğüm tekniğiyle (Gördes) dokunur ve dm²deki düğüm sayısı 30x30, 30x40, 40x50'dir. Halıların başlangıç ve bitiş yerleri, çabuk yıpranmaması ve ilmeklerinin çözgülerinden ayrılıp dağılmasını önlemek amacıyla, çizgili kilim şeklinde dokunur. Üzeri de yoz kilim (çibık) motifleriyle süslenir.

Dokunan örnekler genellikle seccade şeklindedir. Seccadeler de desenlerine göre, "düz halelli seccade, dokuzlu top (yıldızlı) seccade, kuleli yıldız toplu seccade, akrepli seccade, lâle mihraplı seccade, koyun haplı dallı seccade, toplu seccade, ibrikli çeyrek ve heybe toplu seccade" ismini alırlar.

Döşemealtı Halılarında Kalite ve Boyut

Döşemealtı halılarının eski örnekleri, taşınma kolaylığından dolayı genellikle küçük boyutlu ve namazlık (seccade) tipindedir. Genellikle 80x120, 90x115 cm. boyutlarındadır. Günümüzde taban halısı, kelle halısı, yolluk, çeyrek halı (125x180, 165 x126, 115x164, 115x150, 123x197, 125x200 cm.) minder ve çanta tipleri de dokunmaktadır.

Döşemealtı halıları Gördes düğümü ile dokunmaktadır. Eski Döşemealtı halılarında cm²de 3x4-4x4'lük bir kaliteye rastlanırken bugün bu sayı 2x2'ye kadar düşmüştür. Türk Gördes

düğümü ile geometrik ve üsluplaşmış desenlerin dokunmasında daha iyi motifler meydana gelmektedir. Halının düğüm kalitesi cm² veya dm²deki düğüm sayısı ile ölçülmektedir.

2014 yılında yaptığımız araştırmalarda Döşemealtı halılarının ihtiyaç doğrultusunda boyutlarında görülen çeşitliliği inceledik. Aşağıdaki tabloda ortalama halı boyutlarını ve kalite çeşitliliğine yer verildiğini gördük.

Tablo 1: Kovanlık Köyü Halılarının Boyut ve Kalite Tablosu

KOVANLIK		PASPAS	SECCADE	YOLLUK	KELLE	TABAN
BOYUT	EN KÜÇÜK	56 x 60 cm	74 x 147 cm	68 x 191 cm	140 x 247 cm	
	EN BÜYÜK	68 x 96 cm	126 x 202 cm	126 x 215 cm	126 x 215 cm	
KALİTE	DÜŞÜK	21 x 27 cm	21 x 21 cm	25 x 27 cm	22 x 24 cm	
	ORTA	23 x 28 cm	23 x 25 cm	23 x 30 cm	25 x 27 cm	
	YÜKSEK	25 x 34 cm	25 x 34 cm	27 x 29 cm	26 x 31 cm	

Tablo 2: Karataş Köyü Halılarının Boyut ve Kalite Tablosu

KARATAŞ		PASPAS	SECCADE	YOLLUK	KELLE	TABAN
BOYUT	EN KÜÇÜK		80 x 134 cm	89 x 184 cm	127 x 188 c	147 x 330 cm
	EN BÜYÜK		93 x 168 cm	128 x 212 c	137 x 222 cm	162 x 354 cm
KALİTE	DÜŞÜK		21 x 26 cm	20 x 20 cm	19 x 22 cm	23 x 34 cm
	ORTA		22 x 24 cm	25 x 25 cm	25 x 40 cm	26 x 34 cm
	YÜKSEK		23 x 30 cm	28 x 33 cm	27 x 38 cm	25 x 40 cm

Tablo 3: Ekşili Köyü Halılarının Boyut ve Kalite Tablosu

EKŞİLİ		PASPAS	SECCADE	YOLLUK	KELLE	TABAN
BOYUT	EN KÜÇÜK		86 x 124 cm		127 x 195 cm	196 x 291 cm
	EN BÜYÜK					
KALİTE	DÜŞÜK					
	ORTA					
	YÜKSEK		26 x 28 cm		23 x 29 cm	26 x 28 cm

Tablo 4: Killik Köyü Halılarının Boyut ve Kalite Tablosu

KİLLİK		PASPAS	SECCADE	YOLLUK	KELLE	TABAN
BOYUT	EN KÜÇÜK		74 x 107 cm	78 x 188 cm	118 x 188 cm	
	EN BÜYÜK		96 x 179 cm	103 x 256 cm	124 x 194 cm	
KALİTE	DÜŞÜK		23 x 28 cm	21 x 28 cm	23 x 24 cm	
	ORTA		23 x 32 cm	24 x 25 cm		
	YÜKSEK		25 x 32 cm	24 x 34 cm	22 x 30 cm	

Tablo 5: Karaveliler Köyü Halılarının Boyut ve Kalite Tablosu

KARAVELİLER		PASPAS	SECCADE	YOLLUK	KELLE	TABAN
BOYUT	EN KÜÇÜK		84 x 183 cm	76 x 295 cm	131 x 201	200 x 267 cm
	EN BÜYÜK		96 x 168 cm	118 x 185 cm	164 x 295	215 x 306 cm
KALİTE	DÜŞÜK		23 x 27 cm	25 x 28 cm	28 x 33 cm	25 x 29 cm
	ORTA		24 x 32 cm			
	YÜKSEK		27 x 29 cm	25 x 30 cm	25 x 35 cm	30 x 30 cm

Tablo 6: Kaleiçi Döşemealtı Halılarının Boyut ve Kalite Tablosu

KALEİÇİ		PASPAS	SECCADE	YOLLUK	KELLE	TABAN
BOYUT	EN KÜÇÜK		94 x 108 cm	119 x 181 cm	121 x 187 cm	
	EN BÜYÜK		109 x 165 cm			
KALİTE	DÜŞÜK			22 x 25 cm		
	ORTA		26 x 30 cm			
	YÜKSEK		27 x 30 cm		34 cm	

Döşemealtı Halılarının Kullanım Alanları

Döşemealtı halıları genellikle seccade, minder, çanta, taban halısı, kelle halısı, yolluk, çeyrek halı şeklinde sınıflandırılır. Eski Yörük geleneklerine göre yaylaya göçerken devenin üzerine en güzel halılarını sererlermiş. Halının çok ve güzel olması zenginliği ve Yörük ağasını temsil edermiş. Yanlarında götürdükleri erzakları da halıdan çuvalların içine koyarlar o çuvaları da çadırlarda bölme duvar gibi kullanırlarmış. Kaba ve uzun havlı dokuyup üzerinde yattıkları ve karyola halısı dedikleri halı türleri de vardır. Bu halıları yere, duvara, kapiya serilirken, kimi zaman üzerinde yeni canlar doğar büyür, kimi zamanda ölen yakınlarını sarıp defneder daha sonra da o halıyı bir camiye bağışlarmış (Aldoğan 1981: 16-26; Seyirci 1992:

183-191). Son yıllarda, özellikle turistik amaçlı üretim sonucu, diğer turistik yörelerde dokunan halılar gibi, Döşemealtı halılarında da bu geleneklerin bozulmaya başladığı dikkati çekmektedir (Akpınar, 1997: 142-148; Seyirci, 1988: 18-22; 1989: 82-84; 1991: 74-77; 1992-1994: 403-411; 1995 b: 36-39).

Döşemealtı Halılarının Kompozisyon, Motif ve Renk Özellikleri

Halk arasında motife “yanış”, motifleri birbirinden ayıran kuşaklara da “su” denir. Genellikle çözgü doğal beyaz, atkı kırmızı renklidir. Halılar zemini süsleyen yanış (desen) adlarına göre isimlendirilir. “Koç boynuzu, eli belinde ve akrep” motifleriyle bezenir.

Zeminde halkın “turunç” dediği bir süsleme bulunabilir. Ağaç şeklinde bir motifle doldurulan zeminde ağacın kollarına “turunç çiçeği” denir. Halıya da “dalı halı” adı verilir. Ağacın orta yerinde, eşkenar dörtgen şekilli bir motif bulunur. Bazı örneklerde ise zeminde göbek motifi bulunur. Halk arasında köşe bölümüne “yelek” adı verilir. Bu bölüm “yelek heybe suyu” denilen geometrik karakterli bir desenle süslenir. “Aklı su” yöre halılarına sonradan girmiştir. Ortadaki çiçek motifinin iki tarafında birer testere dişli yaprak yer alır, aradaki boşluklar üçgen motifleriyle (muska) dolgulanır (Deniz; Aydın, 2010: 426).

Döşemealtı Halılarının Kenar Suyu Motifleri

Kocasu: Döşemealtı halılarının geniş kenar süslemelerinde görülen koçboynuzu motifine denir.

Fotoğraf 2: Kocasu Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Büyük Albay Suyu: Kovanlık Köyü’nde dokunan halıların kenar suyunda yer alan Albay Suyu motifi 1960 yıllarında bir albayın yöreye getirip dokuttuğu bir halıdan esinlenerek bu adı aldığı kabul edilmektedir.

Fotoğraf 3: Büyük Albay Suyu Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Lâleli Su: Yayvan ve stilize çiçeklerden meydana gelen bir süslemedir.

Fotoğraf 4: Lâleli Su Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Tutmaç Suyu: Eski halılarda enli, yeni halılarda dar kenar suyunda kullanılmaktadır. Çok kullanılan ve kökü çok eskilere giden bir su motifidir. Çevre şekilli "koyungözü" dizileri arasına yerleştirilmiş iri, sekizgenlerin çiçek haline getirilmiş yıldızı andıran bir süslemedir. Koyungözü dizilerine "boncuk", yıldızlara "tutmaç topu" ve köşelerdeki şekillere 'bıçak ucu' denilmektedir.

Fotoğraf 5: Tutmaç Suyu Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Çingilli Su (Göynek Yanışı): İç su üzerinde kullanılmaktadır. Gömleklerin yaka ve etek uçlarına yapılan kanaviçe deseninden esinlenerek geliştiği söylenmektedir.

Fotoğraf 6: Çingilli Su (Göynek Yanışı) Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Mersin Yapağı Suyu: Yaprak motiflerinden meydana gelen bir süslemedir. Yörede yetişen mersin ağacı yapraklarına benzetilmektedir.

Fotoğraf 7: Mersin Yapağı Suyu Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Deve Suyu: Döşemealtı halılarının en eski kenar suyu süslemelerindendir. İlk bakışta kuş figürü imiş gibi görünmektedir. Ancak dokuyucular deve figüründen esinlenerek dokunduğunu söylemektedir. Karşılıklı iki devenin şaşkırtmalı bir şekilde bir alt, bir üste yerleştirilmesinden meydana gelmektedir. Bu iki deve arasındaki süslemeye de "çalı" ismi verilmektedir. Ayrıca "çalı yiyen deve" de denilmektedir.

Fotoğraf 8: Deve Suyu Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Motor İzi Suyu: Birbirine paralel ve vev yerleştirilen kısa hatlardan meydana gelmekte, motorlu bir vasıta lastiğinin bıraktığı izi benzemektedir.

Fotoğraf 9: Motor İzi Suyu Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Küçük Albay Suyu: Bir ters bir düz yerleştirilmiş geometrik desenler arasındaki iri stilize çiçek, küçük üçgen dolgular ve geometrik şekillerden meydana gelen bir süslemedir.

Fotoğraf 10: Küçük Albay Suyu Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Nacıklı Su: Eli belinde motifine benzeyen bir süslemedir. Görünüm açısından bir ters bir düz yerleştirilen üçgen şeklindedir.

Fotoğraf 11: Nacaklı Su Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Kedi İzi: Kedi izine benzetilen bir desendir.

Fotoğraf 12: Kedi İzi Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

S'li su: Yan yana dizilmiş (S) şekilli bir bezmedir.

Fotoğraf 13: S'li su Motifi detay görünümü (Derya Elgün, 2014)

Döşemealtı halılarında zeminde, "Arap (çırakman), el, şingır, heybe suyu, bıçak ucu, tutmaç, top, mektup, mersin yaprağı topu, çetene, çingilli, yastık yanışı, aklı su, böcü (koyun gözü)" desenleri de görülür. Ayrıca yedi farklı göbek motifi bulunur.

Antalya Müzesinin Etnografya Bölümünde Sergilenen Döşemealtı Halıları

Antalya Müzesi'nde sergilenen 27.7, 74, 18.81, 1.10.75, 1.31, 75, 1.3.79, 1.9.78, 8.28.73 envanter numaralı Döşemealtı halılarının çözümleri, beyaz, atkısı kırmızı yündendir. 8.28.73 envanter numaralı örneğin çözgüsü beyaz, atkısı kahverengidir. Çözgü iplikleri tamamıyla yündür. Renkleri doğal boyalı olup, iki tel "S" bükümlüdür (Barışta, 1989: 18-31).

Kocasulu seccade

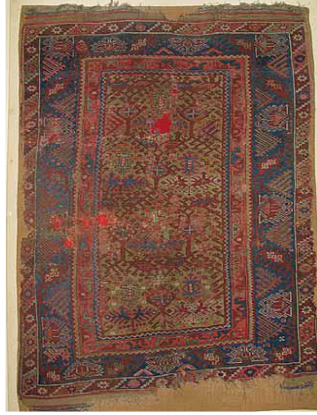
136x120 cm. boyutlarındadır. Gördes düğümü ile dokunmuştur. Dm2'de 30x30 düğüm vardır. Çözgüsü beyaz doğal yün, atkısı kırmızı yün, düğümleri ise boyanmış ve doğal renkli yündendir. Zeminde çivit mavisi ve kırmızı renk yaygındır. Kenar suyunda "tutmaç, develi su, kocasu ve çingilli su", göbek kısmında "kocasu, patates çiçeği, kıvrım, dokuzlu top, şingır", ortasında ve köşe kısmında "heybe suyu" deseni kullanılmıştır (Bkz. Fotoğraf 14).

Fotoğraf 14: Döşemealtı Halısı, Kocasulu, Antalya Arkeoloji Müzesi Etnografya Bölümü, Env. Nu: 1.9.78 (Öznur Aydın, 2009).

Yeşil Rengin Bulunduğu Halelli Döşemealtı Halısı

81x122 cm. ölçülerindedir. Gördes düğümü ile dokunmuştur ve dm2 düğüm sayısı, 30x30'dur. Beyaz doğal yün, atkı kırmızı yün, düğümleri ise doğal renkli yündendir (Bkz. Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15: Döşemealtı Halısı, Halelli, Antalya Arkeoloji Müzesi Etnografya Bölümü, Env. Nu:1.3.79 (Öznur Aydın, 2009).

Zemininde Yıldız Motiflerinin Kullanıldığı Döşemealtı Halısı

162x108 cm. ölçülerindedir. Gördes düğümü ile dokunmuştur ve dm2'deki düğüm sayısı 30x30, çözgüsü beyaz yün, düğümleri ise doğal renkli yündendir (Bkz. Fotoğraf 1Fotoğraf 16).

Fotoğraf 16: Döşemealtı Halısı, Yıldızlı, Antalya Arkeoloji Müzesi Etnografya Bölümü, Env nu:8.28.73 (Öznur Aydın, 2009).

Deve Suyu ve Deve Hamudu Motifleri ile Bezenmiş Döşemealtı Halısı

118x91cm. ölçülerindedir. Gördes düğümü ile dokunmuştur. Dm2'deki düğüm sayısı 30x30, çözüğü beyaz yün, düğümleri ise doğal renkli yündendir (Bkz. Fotoğraf 17).

Fotoğraf 17: Döşemealtı Halısı, Halelli, Antalya Arkeoloji Müzesi Etnografya Bölümü, Env nu:1.31.75 (Öznur Aydın, 2009).

Halelli Döşemealtı Taban Halısı

162x108cm, Gördes düğümü ile dokunmuştur ve dm2'deki düğüm sayısı 30x30, çözüğü beyaz doğal yün, atkısı kiremit kırmızısı yün, düğümleri ise boyanmış yün ve doğal renkli yündür. Saha çalışmalarında genellikle zemin renginde yeşil ve kırmızı kullanılmıştır. Kenar suyunda "tutmaç, kocasu, develi su nadiren nacaklı su"; göbek kısmında "el, arap, dokuzlu top, halelli" desenleri kullanılmıştır. Halelli Halılar taban ve seccade boyutundadır. Seccade boyundaki halılarda kenar suyu tek sıra kullanılmıştır. Yörede en yaygın dokunan halılardandır (Bkz. Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18: Döşemealtı Halısı, Halelli, Antalya Arkeoloji Müzesi Etnografya Bölümü, Env. nu: 8.28.73 (Öznur Aydın, 2009).

Tutmaç Toplu Döşemealtı Halısı

Gördes düğümü ile dokunmuştur. Dm² düğüm sayısı 30x30 çözgüsü beyaz doğal yün, atkısı kırmızısı yün düğümleri ise boyanmış yün ve doğal renkli yündür, 142x110cm ölçülerindedir (Bkz. Fotoğraf 19).

Fotoğraf 19: Döşemealtı Halısı, Tutmaç toplu, Antalya Arkeoloji Müzesi Etnografya Bölümü, Env nu: 2.18.81 (Öznur Aydın, 2009).

Halelli Seccade Döşemealtı Halısı

81x122 cm. boyutlarındadır. Gördes düğümü ile dokunmuştur. Dm²'sinde düğüm sayısı 30x30, çözgüsü beyaz doğal yün, atkısı kırmızısı yün düğümleri ise boyanmış yün ve doğal renkli yündür (Bkz. Fotoğraf 20 ve Fotoğraf 21).

Fotoğraf 20: Döşemealtı Halısı, Halelli, Antalya Arkeoloji Müzesi Etnografya Bölümü, Env. nu: 1.3.79 (Öznur Aydın, 2009).

Fotoğraf 21: Antalya- Döşemealtı-Kovanlık Köyü-Fatma Yıldırım-138x239 cm/23x29 kalite. Kenar suyu; tutmaç, koza çiçeği, bulanık su, develi su, ortası halelli, arap, dokuzlu top, el (Derya Elgün, 2014).

Fotoğraf 22: Antalya- Döşemealtı-Kovanlık-Dudu Gökçe-89x227 cm-21x31 kalite, Kenar suyu; tutmaç, çiçekli su, ortası halelli, arap, el (Derya Elgün, 2014)

Sekiz Kollu Döşemealtı Halısı

134x115 cm, Gördes düğümü ile dokunmuştur. Dm² düğüm sayısı 30x30, çözgüsü beyaz doğal yün, atkısı kırmızısı yün düğümleri ise boyanmış yün ve doğal renkli yündür (Bkz. Fotoğraf 23).

Fotoğraf 23: Döşemealtı Halısı, Sekizkollu yıldız suyu ile bezenmiş, Antalya Arkeoloji Müzesi Etnografya Bölümü, Env. nu:1.10.75 (Öznur Aydın 2009).

Halelli Seccade

165x126 cm, cm²'deki düğüm sayısı 3x4'tür. Kırmızı yeşil, beyaz, mavi, kahverengi renktedir. Zeminde stilize kuş, ala para, Arap eli yıldız, yantır, şingır, mersin topları ve kıvrım motifleriyle süslüdür. Kenar suyunda ise içten dışa doğru tutmaç suyu, bulanık su, develi su, develi su, bulanık su, tutmaç suyu vardır.

Fotoğraf 24: Döşemealtı Halısı, Halelli yolluk (soldaki) ve seccade halısı (sağdaki), Kovanlık Köyü (Öznur Aydın, 8 Mayıs 1991).

Dokuzlu Top (Yıldızlı) Döşeme Altı Halısı

Kovanlık Köyü'nde çeyizlik amacı ile dokunmuştur. 115x164 cm boyutlarındadır. Dm²'deki düğüm sayısı 30x40'tır. Renkleri koyu mavi, al, beyaz, yeşildir. Seccadenin orta zemininde top (yıldız), kenar suyunda ise içten dışa doğru kaydırma, tutmaç suyu, dokuzlu yıldızlı top, kaydırma, tutmaç suyu yanışları yer alır.

Fotoğraf 25: Döşemealtı Halısı, Üç Toplu Kocasulu, Kovanlık Köyü (Öznur Aydın, 8 Mayıs 1991).

Fotoğraf 26: Antalya- Döşemealtı-Karataş Köyü-Koleksiyoner-Halil Börekçi-145x270cm-28x35 kalite. Kenar suyu; tutmaç, kocasulu, yanır, meme ucu çiçeği, develi su, bulanık su ortası 9 adet toplu, kenarlarda yarım top (Derya Elgün, 2014).

Fotoğraf 27: Antalya- Döşemealtı-Ekşili-Ayşegül Çelik-196x291 cm / 28x26 kalite.

Kenar suyu; tutmaç, kocasulu, yantr, meme ucu çiçeği, albay suyu ortası 18 adet toplu, kıvrım, heybe suyu, şıngır (Derya Elgün 2014).

Kuleli Yıldız Toplu Seccade

Günümüzde dokunmayan yaklaşık 70 yıl önce dokunmuş örneklerine rastladığımız döşemealtı seccadesidir. 180x125 cm boyutlarındadır. Cm²'deki düğüm sayısı 3x4'tür. Seccadenin orta zeminde kule, stilize yıldız, kıvrım, eli belinde, (pıtırak) buturak, lâle motifleri bulunmaktadır. Kenar sularında kıvrım, kaydırma, göynek yanışı, tutmaç suyu motifleri bulunur.

Akrepli Seccade

Karaveliler ve Kovanlık Köyü'nde çeyiz amaçlı dokunan halı örneklerindedir. 115x150 cm boyutlarındadır ve dm²'deki düğüm sayısı 30x30'dur. Zeminde çengellerden meydana gelen eşkenar dörtgen şekilli madalyonun iç dolgusunu akrep motifi oluşturur. Madalyonların köşesinde birer çiçek motifi yer alır. Açık mavi, al, beyaz, kiremit rengi, koyu mavi renklidir. Kıvrımlar içinde çiçek köşelerde kıvrım, kenarlarda ise içten dışa göynek yanışı, kocasu, tutmaç suyu yanışıyla süslüdür. Zeminde çırakman veya mersin yaprağı yanışı yer alır. Mihrap köşelerinde de heybe suyu motifi görülür (Aldoğan, 1981: 20).

Fotoğraf 28: Döşemealtı Halısı, Akrepli Halı, Kovanlık Köyü (Öznur Aydın, 8 Mayıs 1991).

Koyun Haplı Dalı Seccade

125x200 cm. boyutlarındadır. Dm²'deki düğüm sıklığı 30x40'tır. Renkleri al, mavi, beyaz, kirlili sarı, laciverttir. Zeminde koyun hapa, yıldız, çiçek dal motifleri ile içten dışa doğru kıvrım, çingillisu, koca su, tutmaç suyu, köşelerde heybe suyu bulunmaktadır. Çoğunlukla küçük seccadelerde görülen dallı motifine "Tırnaklı Çiçek" de denilmektedir. Boşluklar gömlek yanışı, tutmaç topları ve mersin yaprağı topları ile doldurulmuştur. Zeminde iki büyük altıgen ve bu altıgenleri birleştiren küçük bir eşkenar dörtgen motifli ile doldurulmuş boşluklarda yine mersin yaprağı topları bulunmaktadır.

Toplu Seccade

Kovanlık Köyü'nde dokunan bu halılarda kenar suyunda yer alan albay suyu motifli 1960 yıllarında bir albayın yöreye getirip dokuttuğu bir halı sonucu benimsenmiş ve bu isimle anılır hale gelmiştir. 123x197 cm boyutlarındadır. Dm²'deki sıklığı da 30x30'dur. Renkleri al, kahverengi, yeşil, devetüyü, beyazdır. Toplu, göbekli, orta zeminde top, çiçek, dal motifleri bulunmaktadır. İçten dışa doğru kıvrım, heybe suyu keme dişi, albay suyu, koca su, tutmaç suyu yanışları görülür. Bazı örneklerinde Arap (çırakman), eşkenar dörtgen ve çiçek motifleri yer alır (Aldoğan, 1981: 20).

Fotoğraf 29: Antalya- Döşemealtı – Karataş- Koleksiyoner Halil Börekçi- 89x184 / 28x33 kalite. Kenar suyu; tutmaç, develi su ortası toplu, heybe suyu, kıvrım, para (Derya Elgün, 2014)

Terazi Toplu Döşemealtı Halısı

Zemin renginde beyaz ve turuncu kullanılmıştır. Kenar suyunda “tutmaç, mersin yaprağı suyu, kocasu, develi su, çingilli su ve s’li su”, göbek kısmında “terazili top, patates çiçeği, meme ucu çiçeği, arap, yıldız”, köşelerde de “heybe suyu” motifi kullanılır. Seccade ve taban halısı tipleri dokunmaktadır.

Fotoğraf 30: Antalya- Döşemealtı-Kovanlık-Fatma Yıldırım- 135x260 cm / 21x25 kalite. Kenar suyu “tutmaç, kocasu, yantır, şingır, mersin yaprağı ortası terazili top, heybe suyu, patates çiçeği, meme ucu çiçeği” desenleri ile süslenir (Derya Elgün, 2014).

Dallı Halı

Zemin rengi kırmızı ve çivit mavisi ağırlıklıdır. Kenar suyu motiflerinde “tutmaç, kocasu, mersin yaprağı suyu ve çingilli su”, göbek kısmında “dallı, koyun hapı, dikenli top, kıvrım”, köşelerde “heybe suyu” motifi kullanılmıştır. Taban ve yolluk halısı tipleri dokunur.

Fotoğraf 31: Döşemealtı Dallı Halı (Öznur Aydın, 1991).

Fotoğraf 32: Antalya-Döşemealtı Dallı Kocasulu Halı-Killik-Ekrem Ekin-113x187 cm / 25x24 kalitelidir. Kenar suyunda, “tutmaç, kocasulu, yantır, meme ucu çiçeği, albay suyu ortası dallı akrepli, kıvrım, para” desenlidir (Derya Elgün, 2014).

Fotoğraf 33: Döşemealtı Halısı, Kovanlık Köyü (Öznur Aydın, 1991).

Fotoğraf 34: Antalya- Döşemealtı- Karataş Köyü, Koleksiyoner Halil Börekçi, 122x180 cm / 26x33 kalite. Kenar suyu "tutmaç, develi su, çingilli su, bulanık su ortası kocasulu, heybe suyu, dokuz top, kıvrım, şingır, dikenli top, meme ucu çiçeği" kullanılmıştır (Derya Elgün, 2014).

Yastık Topu

Zemin renginde kırmızı hâkimdir. Kenar suyu "tutmaç, bulanık su ve kocasu", göbek kısmı "koyun hapı, yastık topu, şingır, meme ucu çiçeği, kıvrım, dikenli top", köşeler "heybe suyu" deseni ile süslüdür. Paspas, seccade ve taban halısı tipleri dokunmaktadır.

Fotoğraf 35: Antalya – Döşemealtı – Kovanlık Köyü – Fatma YENEN – 131x234 cm – 22x28 kalite. Kenar suyu; mersin yaprağı, tutmaç, kocasu, yantır, şingır ortası akrepli dallı, heybe suyu, kıvrım, dokuz top (Derya Elgün, 2014).

Toplu Halı

Kırmızı ve çivit mavisi ağırlıklıdır. Kenar suyu motifi olarak tutmaç, çingilli su, kıvrım, kocasu, albay suyu, develi su, bulanık su, nacaklı su göbek motifi olarak da toplu, şingır, meme ucu çiçeği, dokuz top, dikenli top, para, yıldız, kedi izi, vazo, arap, köşelerde heybe suyu kullanılmıştır. Ebat olarak seccade, taban halısı ve yolluk dokunmuştur.

Fotoğraf 36: Antalya – Döşemealtı – Karaveliler Köyü – Ali ÇAKIR – Durkadin ÇAKIR – 84x183 cm – 29x27 kalite - kenar suyu; tutmaç, çingilli su, kırmızı zemin üzerine üç adet toplu, heybe suyu, şingır, para, meme ucu çiçeği, kıvrım (Derya Elgün, 2014).

Mihraplı Halı

Kenar suyunda tutmaç, nacaklı ve mersin yaprağı suyu kullanılmıştır. Göbek kısmında “üçlü mihrap, mihrap içinde hayat ağacı, dokuzlu top, ibrik ve uçak” (gemi) motifleri görülür. Ebat olarak sadece seccade boyu vardır. Dokumalar arasında en nadir görülen bir halı çeşididir.

Fotoğraf 37: Antalya – Döşemealtı – Kovanlık Köyü – Hatice – Muharrem ÖZTÜRK – 81x128 cm- 22x26 kalite. Kenar suyu; tutmaç, S motifli ortası uçak, mihraplı, heybe suyu, dokuzlu top, kıvrım (Derya Elgün, 2014).

Dallı Akrepli

Zemin rengi kırmızı ve çivit mavisi ağırlıklıdır. Kenar suyu motiflerinde "tutmaç, kocasu, mersin yaprağı suyu ve çingilli su"; göbek kısmı motiflerinde de "akrep, dallı, koyun hapı, dikenli top, kıvrım, meme ucu çiçeği, vazolu", köşelerde "heybe suyu" ile karakteristiktir. Taban ve yolluk halısı tipleri görülür.

Fotoğraf 38: Antalya - Döşemealtı – Kovanlık Köyü – Fatma YILDIRIM - 76x139 cm 22x32 kalite. Kenar suyu; tutmaç, kedi izi, orası dallı akrepli, kıvrım, mersin yaprağı çiçeği, heybe suyu, dokuz top (Derya Elgün, 2014).

Döşemealtı Halısı

Fotoğraf 39: Antalya – Döşemealtı – Kovanlık Köyü – Fatma YENEN – 76x139 cm – 23x27 kalite. Kenar suyu; mersin yaprağı, ortası kocasu, heybe suyu, kıvrım, şıngır, patates çiçeği (Derya Elgün, 2014).

Fotoğraf 40: Antalya – Döşemealtı – Killik Köyü – Ekrem EKİN – 113x187 cm – 24x25 kalite. Kenar suyu; tutmaç, koca sulu, yantır, şingır, develı su, bulanık su ortası terazi toplu, patates çiçeği, dokuz top (Derya Elgün, 2014).

Sonuç

Döşemealtı, Antalya iline bağlı bir beldedir. Kovanlık, Karataş, Eksili, Killik ve Karaveliler köylerinden meydana gelir. Bu köylerde dokunan halılar malzeme, teknik, boya, desen ve çeşit açısından benzer özelliklere sahiptir. Çalışmamız yörede 2005 yılından bu yana sürdürdüğümüz araştırma verilerine dayanmaktadır.

Döşemealtı halılarının kullanım alanları, adları, kompozisyon, motif ve renk özellikleri, kalite ve boyutları değiştirilmeden kayıt altına alınarak makalede yer alması sağlanmıştır. Son on yıl içerisinde Döşemealtı ve köylerinde dokunan ve çeyiz olarak saklanan halıların dokunduğu tarihler özellikle yer verilmeye çalışılmıştır. Araştırma sırasında Döşemealtı köylerinde dokuma tezgâhına çok az rastlanılmıştır. Kaynaklarda verilen bilgiler doğrultusunda 500 yıl önce Kovanlık Köyü'ne yerleşen Karakoyunlu Yörüklerinin Döşemealtı halısı dokudukları söylenmektedir. Yakın zamana kadar her evde en az bir dokuma tezgâhı bulunmaktaydı. Günümüzde Döşemealtı köylerinde dokuma tezgâhı yok denilecek kadar azalmıştır. Son on yıl öncesine kadar bazı evlerde halı dokumasının yapıldığı, daha sonra tezgâhların kaldırıldığı dokuyucular tarafından ifade edilmektedir.

Kovanlık Köyü'nde Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı sanayi ve turizm sektörlerinde rekabetçiliğin artırılması, mali destek programı çerçevesinde 18.03.2011 tarihinde TR/10/KAMU/01-66 referans numarası ile Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme ve Araştırma Merkezi tarafından "Gelenekten Geleceğe Döşemealtı Halıcılığı" Projesi yapılmıştır. Merkez, 05.07.2012 tarihinde açılmış ve 13.07.2012 itibariyle eğitimlere başlamıştır. 12 küçük, 3 adet büyük tezgâh kurularak 22 kadın dokuyucunun Döşemealtı Halısı dokuması için destek verilmiştir. Ancak merkez ile dokuyucular arasında yaşanan sorunlar nedeni ile üretimler durdurulmuştur. Köylerde gözlemlenen en büyük sorun Döşemealtı halılarında tüccarların istekleri üzerine farklı motiflerle dokunan halıların orijinal, Döşemealtı halılarının karakteristik özelliklerinin korunmadığı ve siparişe göre dokuma yapılmasından dolayı gelenekselliğin bozulmasıdır.

Atkı ve çözümlü ipliklerinin fabrikadan alınması, boyalarının doğal boya yerine kimyasal boya kullanılması, kalitesinin 36x40 'dan 28x32'ye, hatta 20x20'lere düşmesi halı tüccarlarının yeni halıları çamura yatırıp güneşte bırakıp eskimiş gibi bir görüntü sağlamaları ve antika yerine satmaları bu yöredeki Döşemealtı halılarının değerinin düşmesine ve üretimin azalmasına hatta yok olmasına sebep olmuştur. Bu sorunların çözülmesi adına Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme ve Araştırma Merkezi tarafından kurulan merkez ve çalışmalar kurulduğu amacın dışına çıkarak istenen güveni yaratmaması sebebi ile sürdürülebilirliği ortadan kalkmıştır. Köye yapılan yatırımlar bu nedenle uzun yıllar atıl kalarak proje binasının kapısına kilit vurulmuş ve daha sonraki süreçte ise Döşemealtı kaymakamlığı aracılığı ile tezgâhlar halk eğitim merkezi ve hapishanesine devredilmiştir. Bu proje de bölgede halı dokumacılığının tamamen bitmesini ve ortadan kalkmasını sağlamıştır.

Kaynakça

- Akpınar, Candan (1997). Antalya Döşemealtı Halıları, *Antik & Dekor*, Sayı 41, s. 142-148.
- Aktan, Oğuz (1996). Antalya Çevresinde ve Güney Anadolu'da Depreşen ve Dinen Konar-Göçer Asabiyeti, 1. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri, Antalya, Ankara.
- Aldoğan, Ayşen (1981). Döşemealtı Halıları, *Sanat Dünyamız*, Yıl 8, Sayı 23, s. 16-26.
- Altınay, Refik Ahmet (1930). *Anadolu'da Türk Aşiretleri*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Arıkan, Zehra (1988). *XV-XVI. Yüzyıllarda HamitSancağı*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- Atılğan, A. Kerim (2012). *Döşemealtı, Dünden Bugüne Antalya* (Cilt. 1).
- Barışta, Örcün (1989). Selçuklu Dönemi Tekstil Sanatı Üzerine, Antalya 3. Selçuklu Semineri (10-11 Şubat 1989) Bildiriler s. 18-31, Antalya: Antalya Valiliği Yayınları.
- Deniz, Bekir; Aydın, Öznur (2010). Döşemealtı Halıları, *Dünden Bugüne Antalya* (Cilt. 2). s. 429-435, Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Döşeme Altı Haritası (2019, 27 Ocak). Erişim Adresi: <https://shorturl.at/djGIN>.
- Döşeme Altı Tarihçesi. (2014, 20 Mart). Erişim Adresi: <http://www.dosemealti.bel.tr/tr/m/dosemealti/tarihcesi.html>.
- Ercenk, Giray (2012). *Dünden Bugüne Döşemealtı ve Su Saklama Yapıları* (3. baskı.). Antalya: Antalya Ticaret ve Sanayi Odası.
- Halaçoğlu, Yusuf (1991). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Orhonlu, Cengiz (1987). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*. İstanbul.
- Resmi Gazete (2021, 15 Nisan). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210415-2.htm>.
- Seyirci, Musa (1988). En Eski Döşemealtı Halılarından Altı Örnek, *Milli Kültür Dergisi*, Sayı 62, s. 18-22.
- Seyirci, Musa (1989). Döşemealtı Yöresi Halılarından İlginç Bir Örnek, *Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı 3, s. 82-84, Türkiye İş Bankası Yayını.
- Seyirci, Musa (1991). Antalya Yöresinde Yaşayan Yeni Osmanlı Aşireti, *Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı 9, s. 74-76, Türkiye İş Bankası Yayını.
- Seyirci, Musa (1992-1994). Turistik Amaçla Üretilen Döşemealtı Halılarında Bozulmalar, Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve

Sorunları Sempozyumu Bildirileri, s. 403-411, İzmir: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayını.

Seyirci, Musa (1995 a). Alanya Çevresinde Yaşayan Bahşiş Yörükleri, *Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı 25, s. 40-44, Türkiye İş Bankası Yayını.

Seyirci, Musa (1995 b). Döşemealtı Halıları ve Adnan Selekler Koleksiyonu, *Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı 26, s. 36-39, Türkiye İş Bankası Yayını.

Seyirci, Musa (1996). Antalya Yörükleri, *Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı 29, s. 49-51, Türkiye İş Bankası Yayını.

Sümer, F. (1972). *Oğuzlar (Türkmenler): tarihleri, boy teşkilâtı, destanları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Tekindağ, M. C. Şehabeddin (1971). Teke-Eli-Teke-ili, *İslam Ansiklopedisi* (121. Cüz), İstanbul.

Türkay, C. (2001). *Başbakanlık arşivi belgeleri'ne göre Osmanlı İmparatorluğunda oymak, aşîret ve cemâatlar*. İstanbul: Tercüman Yayınları.

Kaynak Kişiler

Adı Soyadı : Halil BÖREKÇİ
Doğum Yeri-Yılı : Antalya-1952
Cinsiyeti : Erkek
Öğrenim Durumu : Üniversite Mezunu
Mesleği : Eczacı-Halı Tüccarı
Görüşmenin Yapıldığı Tarih : 30.01.2014

Adı Soyadı : Ayşegül ÇEVİK
Doğum Yeri-Yılı : Antalya, Ekşili-1990
Cinsiyeti : Kadın
Öğrenim Durumu : Üniversite Mezunu
Mesleği : Esnaf
Görüşmenin Yapıldığı Tarih : 05.02.2014

Adı Soyadı : Fatma YILDIRIM
Doğum Yeri-Yılı : Antalya, Kovanlık-1950
Cinsiyeti : Kadın
Öğrenim Durumu : İlkokul Terk
Mesleği : Ev Hanımı
Görüşmenin Yapıldığı Tarih : 22.01.2014

Adı Soyadı : Ekrem EKİN
Doğum Yeri-Yılı : Antalya, Killik-1969
Cinsiyeti : Erkek
Öğrenim Durumu : İlkokul Mezunu
Mesleği : Halı Tüccarı
Görüşmenin Yapıldığı Tarih: 05.02.2014

Adı Soyadı: Derya ELGÜN

Doğum Yeri-Yılı : Antalya-16.03.1979
Cinsiyeti : Kadın
Öğrenim Durumu : Yüksek Lisans Mezunu
Mesleği : Serbest Ticaret
Görüşmenin Yapıldığı Tarih: 2014